

ԱՇԽԵՆ ԴԱՐՍԼՅԱՆ

ԵՊՀ քաղաքացիական դատավարության
ամբիոնի հայցորդ

**ԴԱՏԱԿԱՆ ԱԿՏԸ ՎԵՐԱՔՆՆՈՒԹՅԱՆ ԿԱՐԳՈՎ
ՎԵՐԱՆԱՅԵԼՈՒՆ ՆԱԽԱՊԱՏՐԱՍՏԵԼՈՒ
ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ**

Դատական պաշտպանության իրավունքը ենթադրում է ոչ միայն խախտված կամ վիճարկվող իրավունքների պաշտպանության և վերականգնման պահանջով դատարան դիմելու, այլև դատական ակտերը բողոքարկելու օրենսդրորեն երաշխավորված հնարավորությունը: Եթե խախտված իրավունքի պաշտպանության պահանջով յուրաքանչյուր շահագրգիռ անձ իրավունք ունի դիմելու դատարան, ապա քաղաքացիական շրջանառության մասնակիցները առաջին ատյանի դատարան են դիմում՝ հայցադիմում (դիմում) ներկայացնելու, իսկ վերադաս դատական ատյաններ՝ վերաքննիչ կամ վճռաբեկ բողոք բերելու միջոցով: Հետևաբար, դատական ակտերը բողոքարկելու իրավունքն ուղղակիորեն բխում է անձի դատական պաշտպանության իրավունքի բովանդակությունից, որն ապահովելու պարտականությունն ընկնում է պետության վրա: Այսպես, ՀՀ Սահմանադրության 3-րդ հոդվածով սահմանվում է, որ մարդը, նրա արժանապատվությունը, հիմնական իրավունքները և ազատությունները (այդ թվում՝ դատական պաշտպանության իրավունքը) բարձրագույն արժեքներ են, և պետությունն ապահովում է մարդու և քաղաքացու հիմնական իրավունքների ու ազատությունների պաշտպանությունը՝ միջազգային իրավունքի սկզբունքներին ու նորմերին համապատասխան: Հետևաբար, ՀՀ իրավական համակարգը պետք է դատական ակտերի բողոքարկման իրավունքի իրականացման համար անհրաժեշտ կառուցակարգեր պարունակի, որոնցից է վերաքննության կարգով դատական ակտերի վերանայումը (վերաքննիչ վարույթ):

Վերաքննիչ վարույթը, հանդիսանալով քաղաքացիական դատավարության ինքնուրույն փուլ, իր հերթին բաղկացած է միմյանց տրամաբանական շարունակությունը հանդիսացող որոշակի մասերից, որոնք առանձնանում են միևնույն նպատա-

կին հասնելուն ուղղված դատավարական գործողությունների և դատավարական իրավահարաբերությունների համակցությամբ¹: Արդարադատության արդյունավետության սկզբունքը, որը ենթադրում է անձանց դատական պաշտպանության իրավունքի լիարժեք ապահովումը, քաղաքացիական գործերի ճիշտ և ժամանակին քննությունն ու լուծումը, հավասարապես կիրառելի է քաղաքացիական դատավարության բոլոր, այդ թվում՝ նաև վերաքննության պարագայում: Դատավարության այս փուլում բողոքի ճիշտ և ժամանակին քննությունը կամ դատական ակտի արդյունավետ վերանայումն անհնար է առանց նախապատրաստական որոշ գործողությունների պատշաճ իրականացման: Ուստի, վերաքննիչ վարույթը պայմանականորեն մասերի բաժանելիս անպայմանորեն պետք է առանձնացնել **նախապատրաստական մասը**՝ որպես այս վարույթի կարևոր բաղկացուցիչ տարր, որը միաժամանակ հանդիսանում է վերաքննության փուլում անձի՝ ողջամիտ ժամկետներում գործի քննության իրավունքի և արդարադատության արդյունավետության ապահովման իրավական երաշխիք:

Վերաքննիչ վարույթի նախապատրաստական մասի նպատակը բողոքի ժամանակին և ճիշտ քննության ու լուծման ապահովումն է առաջին իսկ դատական միտում: Նշված նպատակն իր հերթին պայմանավորում է վերաքննության նախապատրաստական մասի խնդիրները և այդ խնդիրների լուծմանն ուղղված դատավարական գործողությունների համակցությունը:

Հարկ է նշել, սակայն, որ վերաքննիչ վարույթի նախապատրաստական մասի խնդիրների շրջանակը և դրանց լուծմանն ուղղված գործողությունների ծավալն անմիջականորեն պայմանավորված են վերաքննության տեսակով (լրիվ և ոչ լրիվ վերաքննություններ): Մասնավորապես, լրիվ

www.lawinstitute.am

վերաքննության նպատակն առաջին ատյանի դատարանում գործի քննության ընթացքում թույլ տրված նյութական և դատավարական իրավունքի նորմերի խախտումների վերացումն է, գործին մասնակցող անձանց բացթողումները շտկելը, ինչպես նաև գործն ըստ էության լուծող օրինական և հիմնավորված դատական ակտի կայացումը², իսկ ոչ լրիվ վերաքննության նպատակը վերաքննիչ բողոքի հիմքերի և հիմնավորումների սահմաններում դատական ակտի օրինականության և հիմնավորվածության ստուգումն է: Լրիվ վերաքննության դեպքում վերաքննության նախապատրաստվում է ատյանի դատարանում քննված գործը, հետևաբար լրիվ վերաքննության տեսակի նկատմամբ կիրառելի են առաջին ատյանի դատարանում գործը դատաքննության նախապատրաստելու փուլի խնդիրները և դրանց լուծմանն ուղղված գործողությունները՝ օրենքով նախատեսված որոշակի սահմանափակումներով (վեճերը միջնորդ դատարանի լուծմանը հանձնելու, անպատշաճ կողմը փոխարինելու, հայցի հիմքը կամ առարկան փոխելու, հայցաչին պահանջների չափը փոփոխելու, հայցից հրաժարվելու, վեճի առարկայի նկատմամբ ինքնուրույն պահանջներ ներկայացնող կամ չներկայացնող երրորդ անձանց՝ գործի մեջ մտնելու, հակընդդեմ հայց հարուցելու սահմանափակումներ): Լրիվ վերաքննության պարագայում բողոքը վերաքննության նախապատրաստելուն միտված գործողություններն ուղղակիորեն նախատեսված չեն դատավարական օրենքով: Մինչդեռ ոչ լրիվ վերաքննության դեպքում վերաքննիչ դատարանը կաշկանդված է վերաքննության օբյեկտով, քանի որ պարտավոր է դատական ակտը վերանայել միայն վերաքննիչ բողոքի հիմքերի և հիմնավորումների սահմաններում, ինչն էլ իր հերթին, պայմանավորում է վերաքննության այս տեսակի նախապատրաստական մասի հատուկ խնդիրների առաջադրումը և դրանց լուծմանն ուղղված դատավարական գործողությունների օրենսդրական առանձին կարգավորումը:

2007թ. ՀՀ դատական օրենսգրքի³ և ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքում կատարված լրացումներն ու փոփոխությունները⁴ ՀՀ քաղաքացիական դատավարությունում հիմք դրեցին ոչ լրիվ վերաքննության ինստիտուտի գործողությանը, ամրագրվեցին նաև դատական ակտը վերաքննության նախապատրաստելու մի շարք կանոններ:

Ոչ լրիվ վերաքննության հիմնական խնդիրն առաջին ատյանի դատարանի դատական ակտերի օրինականության և հիմնավորվածության ստուգումն է: Նշված խնդիրը պայմանավորում է վերաքննության նախապատրաստական մասի հատուկ խնդիրների շրջանակը՝

- վերաքննիչ բողոքի հիմքերն ու հիմնավորումները, ինչպես նաև՝ բողոքի պատասխան ներկայացվելու դեպքում՝ պատասխան ներկայացրած անձի դիրքորոշումն ու հիմնավորումները պարզելը,
- վերաքննիչ բողոքի քննության համար էական նշանակություն ունեցող փաստերը որոշելը,
- նյութական և դատավարական իրավունքի նորմերի խախտումները և գործի ելքի վրա դրանց ազդեցությունը որոշելու համար անհրաժեշտ իրավական նորմերի շրջանակը որոշելը,
- առաջին ատյանի դատարանում հաստատված փաստերի շրջանակը պարզելը,
- նոր ապացույց ներկայացվելու դեպքում այն ընդունելու հիմքերի առկայությունը պարզելը,
- ինչպես նաև բողոքի արդյունավետ քննության համար անհրաժեշտ այլ խնդիրներ:

Ընդ որում, ՔԴՕ 220-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 5-րդ կետի համաձայն՝ վերոնշյալ հանգամանքներն իրենց վերջնական արտացոլումը պետք է գտնեն վերաքննիչ դատարանի համապատասխան որոշման մեջ:

Վերաքննության նախապատրաստական փուլի խնդիրների լուծման նկատառումով օրենսդիրը որոշակիորեն կարգավորել է վերաքննիչ դատարանում գործի քննության կարգը: Այսպես, ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի (այսուհետ նաև՝ ՔԴՕ) 217-րդ հոդվածի համաձայն՝ վերաքննիչ դատարանում գործի քննությունն իրականացվում է վճռաբեկ դատարանում գործի քննության կանոններով, եթե վերաքննության բաժնով այլ կանոններ նախատեսված չեն: Նշված իրավանորմի բովանդակությունից հետևում է, որ վերաքննիչ դատարանում գործերի քննության, այդ թվում՝ դատական ակտը վերաքննության նախապատրաստելու, բուն վերաքննության, այսինքն՝ բողոքը դատական միստում քննելու և որոշում կայացնելու նկատմամբ կիրառվում են վճռաբեկության կանոնները, սակայն այն բացառություններով, որոնք նախատեսված են վերաքննության հատուկ նորմերով:

ՔԴՕ 237-րդ հոդվածի 1-ին մասը սահմանում է վարույթ ընդունված վճռաբեկ բողոքը գործի քննությանը նախապատրաստելու կանոնը, որը կի-

ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹՅՈՒՆ

րառելի է նաև վերաքննության վարույթի պարագայում, ինչի հիման վրա էլ վերաքննիչ դատարանի նախագահը հանձնարարում է վերաքննիչ դատարանի կազմ ընդգրկված դատավորներից մեկին ուսումնասիրել վերաքննիչ բողոքը, գործի նյութերը և զեկուցել դատական նիստում: Վերաքննիչ դատարանի նախագահի մոտ նման իրավասության առկայությունը պայմանավորված է ՀՀ դատական օրենսգրքի 49-րդ հոդվածի 2-րդ մասի բովանդակությունից բխող լիազորություններով: ՔԴՕ 217-րդ հոդվածի 3-րդ մասի համաձայն՝ վերաքննիչ բողոքը վարույթ ընդունելուց հետո վերաքննիչ դատարանի դատական կազմի դատավորները ծանոթանում են վերաքննիչ բողոքին և գործի նյութերին: Մեր կարծիքով, հոդվածի նման շարադրանքը թերի է, քանի որ դատական կազմի դատավորների համար օրենքով պետք է սահմանել ինչպես վերաքննիչ բողոքին, այնպես էլ բողոքի պատասխանին ծանոթանալու պարտականություն, եթե, իհարկե, պատասխան ներկայացվել է:

Առաջարկում ենք ՔԴՕ 217-րդ հոդվածը վերաշարադրել հետևյալ խմբագրությամբ. «Վերաքննիչ բողոքը վարույթ ընդունելուց հետո վերաքննիչ դատարանի դատական կազմի դատավորները ծանոթանում են վերաքննիչ բողոքին, բողոքի պատասխան ներկայացվելու դեպքում՝ պատասխանին, ինչպես նաև գործի նյութերին»: Միայն նման իրավակարգավորման պայմաններում է հնարավոր ապահովել դատական ակտի բազմակողմանի և լիարժեք վերաքննությունը և հստակ պատկերացում կազմել բողոքի հիմքերի և հիմնավորումների, ինչպես նաև բողոքի պատասխանի հիմքերի և գործին մասնակցող անձանց դիրքորոշումների վերաբերյալ: Կարծում ենք, որ առաջարկվող փոփոխությունը բխում է նաև ՔԴՕ-ի 217-րդ հոդվածի 4-րդ մասի կարգավորումից: Այսպես, ՔԴՕ-ի 217-րդ հոդվածի 4-րդ մասի համաձայն՝ վերաքննիչ դատարանում գործի քննության ընթացքում զեկուցող դատավորը շարադրում է վերաքննիչ բողոքի և **վերաքննիչ բողոքի դեմ ներկայացված պատասխանի** փաստարկները: Հետևում է, որ վերաքննության նախապատրաստական մասում զեկուցող դատավորը պետք է ուսումնասիրի նաև վերաքննիչ բողոքի պատասխանը, եթե, իհարկե, պատասխան ներկայացվել է, հակառակ պարագայում հարց է ծագում՝ ինչպես պետք է գործի քննության ընթացքում ներկայացնի վերաքննիչ բողոքի դեմ ներկայացված պատասխանի փաս-

տարկները:

Մեր կարծիքով, ՔԴՕ 217-րդ հոդվածով սահմանված պարտականությունը որոշ չափով բխում է գործերի քննության անմիջականության սկզբունքից, քանի որ վերաքննիչ բողոքի հիմքերին և հիմնավորումներին, բողոքի պատասխանի հիմնավորումներին և գործի նյութերին անմիջականորեն ծանոթանալն անհրաժեշտ է բողոքի քննության արդյունքներով վերջնական որոշման կայացման համար: Օրենսդրորեն բացառված է դատական կազմի մեջ մտնող դատավորի կողմից առանց գործի նյութերին անմիջականորեն ծանոթանալու վերջնական որոշում կայացնելու հնարավորությունը: Ընդ որում, վերաքննության նախապատրաստական մասում ընդամենը սահմանվել է վերաքննիչ բողոքին (բողոքի պատասխանին) ծանոթանալու, այլ ոչ թե ապացույցները հետազոտելու՝ վերաքննիչ դատարանի պարտականությունը, ինչը պայմանավորված է այն հանգամանքով, որ վերաքննության փուլում անմիջականության սկզբունքն իր դասական իմաստով չի գործում: Մասնավորապես, ի տարբերություն առաջին ատյանի դատարանի, վերաքննիչ դատարանն ապացույցներն անմիջականորեն չի հետազոտում, այլ ստուգում է ապացույցների հետազոտման և գնահատման արդյունքում առաջին ատյանի դատարանի կողմից արված եզրահանգումների ճշտությունը, իսկ օրենքով նախատեսված դեպքերում նաև ստորադաս ատյանի կողմից հետազոտված ապացույցների հիման վրա հաստատում է նոր փաստեր կամ հաստատված չի համարում փաստը (ՔԴՕ հոդվ. 219, մաս 3,4):

ՔԴՕ 217-րդ հոդվածով սահմանված պարտականությունը ոչ միայն հնարավորություն է տալիս վերաքննիչ դատարանի դատական կազմի դատավորներին մինչև բուն վերաքննությունը հստակ պատկերացում կազմել բողոքի հիմքերի և հիմնավորումների, ինչպես նաև բողոքի պատասխանի հիմքերի և գործին մասնակցող անձանց դիրքորոշումների վերաբերյալ, այլև պարզել ինքնաբացարկի հիմքերի առկայությունը: Հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ նման հիմքի առկայության պարագայում դատավորն ուղղակիորեն կրում է ինքնաբացարկ հայտնելու պարտականություն (ՔԴՕ 22 հոդվ. 1-ին մաս), միևնույն ժամանակ նկատի ունենալով, որ դատավորի ինքնաբացարկի դեպքում դատավորը փոխարինվում է նույն դատարանի մեկ այլ դատավորով (ՔԴՕ-ի 24-րդ հոդվ. 1-

ին մաս), իսկ դատավորի փոխարինման դեպքում գործի քննությունը սկսվում է սկզբից, գտնում ենք, որ ողջամիտ ժամկետում գործի քննության իրավունքն ապահովելու նկատառումով դատական կազմի դատավորը ՔԴՕ-ի 21-րդ և ՀՀ դատական օրենսգրքի 91-րդ հոդվածներով նախատեսված հիմքերի առկայության դեպքում պարտավոր է իր նախաձեռնությամբ ինքնաբացարկ հայտնել **վերաքննության նախապատրաստական մասում:**

Բողոքը վերաքննության նախապատրաստելուն ուղղված գործողությունները կոչված են ապահովել ոչ միայն բողոքի ճիշտ և արդյունավետ քննությունը, այլև գործին մասնակցող անձանց դատավարական իրավունքների իրականացումը: Մասնավորապես, ՔԴՕ-ի 218-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ բողոք բերած անձն իրավունք ունի ներկա գտնվելու վերաքննիչ դատարանի նիստին, ուստի դատական նիստի մասին վերջինիս ծանուցելը կրում է պարտադիր բնույթ: Նույն հոդվածի 2-րդ մասը սահմանում է, որ բացատրություններ տալու անհրաժեշտության դեպքում վերաքննիչ դատարանի նիստին կարող են կանչվել բողոք բերած անձը, ինչպես նաև գործին մասնակցող անձինք, որոնց չներկայանալն արգելք չէ գործի քննության համար: Ստացվում է, որ օրենսդիրը դատական նիստին ներկա գտնվելու իրավունքն անվերապահորեն ճանաչել է միայն բողոք բերող անձի վերաբերյալ: Բացի այդ, բողոք բերողին և գործին մասնակցող անձանց դատական նիստին կանչելը վերապահվել է վերաքննիչ դատարանի հայեցողությանը, քանի որ հոդվածի բովանդակությունից կարելի է եզրակացնել, որ վերաքննիչ դատարանը այդ գործողությունը կատարում է բացատրություններ տալու «անհրաժեշտության» դեպքում:

Կարծում ենք, որ ՔԴՕ-ի 218-րդ հոդվածով նախատեսված իրավակարգավորումը ճիշտ չէ և հակասում է մրցակցության և կողմերի իրավահավասարության քաղաքացիադատավարական սկզբունքներին: Սեփական դիրքորոշումը ներկայացնելու, իրավունքների պաշտպանության դատավարական միջոցներն օգտագործելու իրավունքը հավասարապես պետք է ճանաչվի թե՛ վերաքննիչ բողոք բերողի, թե՛ գործին մասնակցող մյուս անձանց նկատմամբ: Ընդ որում, վերաքննիչ դատարանը բոլոր դեպքերում կրում է գործին մասնակցող անձանց դատական նիստի ժամանակի և վայրի մասին պատշաճ ձևով ծանուցելու պարտականություն, առանց որի չի կարող դատական նիստում

իրականացնել բողոքի քննությունը:

Հետևաբար առաջարկում ենք ՔԴՕ 218-րդ հոդվածը շարադրել հետևյալ բովանդակությամբ.

«Գործին մասնակցող անձինք իրավունք ունեն ներկա գտնվելու վերաքննիչ դատարանի նիստին: Բացատրություններ տալու անհրաժեշտության դեպքում գործին մասնակցող անձինք կարող են կանչվել վերաքննիչ դատարանի նիստին:

Գործին մասնակցող անձինք պատշաճ ձևով ծանուցվում են դատական նիստի վայրի և ժամանակի մասին, սակայն նրանց չներկայանալն արգելք չէ գործի քննության համար»:

Այսպիսով, ՔԴՕ-ի իրավակարգավորումը թույլ է տալիս առանձնացնել դատական ակտը վերաքննության նախապատրաստելուն և դատական նիստի պատշաճ իրականացմանն ուղղված հետևյալ նախապատրաստական գործողությունները, որոնք պարտադիր են վերաքննիչ ատյանում գործի քննությունն իրականացնելու համար՝

- զեկուցող դատավորի նշանակումը,
- վերաքննիչ դատարանի դատական կազմի դատավորների կողմից վերաքննիչ բողոքին, բողոքի պատասխանին (եթե այդպիսին ներկայացվել է), գործի նյութերին ծանոթանալը,
- վերաքննիչ բողոքի հիմքերն ու հիմնավորումները, ինչպես նաև բողոքի պատասխան ներկայացվելու դեպքում պատասխան ներկայացրած անձի դիրքորոշումն ու հիմնավորումները պարզելը,
- վերաքննիչ բողոքի քննության համար էական նշանակություն ունեցող փաստերը պարզելը,
- նյութական և դատավարական իրավունքի նորմերի խախտումները և գործի ելքի վրա դրանց ազդեցությունը որոշելու համար անհրաժեշտ իրավական նորմերի շրջանակը պարզելը,
- ինքնաբացարկի հիմքերի ստուգումը,
- գործին մասնակցող անձանց դատական նիստի վայրի և ժամանակի մասին պատշաճ ձևով ծանուցելը:

Վերաքննության նախապատրաստական մասի առանձնահատկությունը կայանում է նրանում, որ այն ընդգրկում է բացառապես դատարանի՝ բողոքը վերաքննության նախապատրաստելուն միտված գործողությունները, ինչը պայմանա-

ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹՅՈՒՆ

վորված է վերաքննության փուլում քաղաքացիական դատավարության այնպիսի սկզբունքների սահմանափակ գործողությամբ, ինչպիսին են տնօրինչականության, մրցակցության և կողմերի իրավահավասարության սկզբունքները: Այսպես, գործին մասնակցող անձինք վերաքննության փուլում սահմանափակված են ինչպես նոր ապացույցներ ներկայացնելու, այնպես էլ վերաքննիչ բողոքի հիմքերն ու հիմնավորումները, բողոքի պահանջը փոփոխելու հարցում: Հարկ է նշել, որ իրավաբանական գրականությունում, վերը շարադրվածով պայմանավորված, երբեմն քննարկվում է վերաքննության փուլում մրցակցության սկզբունքի սահմանափակման անհրաժեշտությունը⁵: Քաղաքացիական դատավարությունում, սակայն, անթույլատրելի է մրցակցության սկզբունքի ցանկացած սահմանափակում: Պետք է նկատի ունենալ, որ վերաքննության փուլում մրցակցության սկզբունքն ունի սահմանափակ գործողություն, այլ ոչ թե այստեղ մենք գործ ունենք մրցակցային դատավարության սահմանափակումների հետ:

Միևնույն ժամանակ, ՔԴ-Օ-ի իրավակարգավորման առանձնահատկությունը կայանում է նրանում, որ որոշ գործողություններ, որոնք նախապատրաստական ուղղվածություն ունեն և առաջին ատյանի դատարանում գործը դատաքննության նախապատրաստելու փուլի բովանդակությունն են կազմում, վերաքննիչ վարույթում դուրս են նախապատրաստական մասի շրջանակներից և իրականացվում են մինչև վերաքննիչ դատարանի կողմից բողոքը վարույթ ընդունելու մասին որոշում կայացնելը, այսինքն՝ մինչև վերաքննության վարույթի հարուցումը: Այլ կերպ ասած՝ վերաքննության վարույթի հարուցումը որոշակիորեն ուղղված է վերաքննիչ վարույթի նախապատրաստմանը, ինչից կարելի է ենթադրել, որ մենք գործ ունենք վերաքննության, այսպես կոչված, «ոչ լեգիտիմ փուլի հետ»: Մասնավորապես, ՔԴ-Օ-ի 209-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ վերաքննիչ բողոքը պատշաճ ձևով ուղարկվում է վերաքննիչ դատարան և գործին մասնակցող անձանց, իսկ բողոքի պատճենը՝ դատական ակտը կայացրած առաջին ատյանի դատարան: Օրենքով վերաքննիչ բողոքը գործին մասնակցող անձանց և դատական ակտը կայացրած առաջին ատյանի դատարան ուղարկելու պարտականությունը դրվել է վերաքննիչ բողոք բերողի վրա: Եթե առաջին ատյանի դատարանում հայցադիմումի և դրան կից փաստաթղթերի պատ-

ճենները պատասխանողին ուղարկելը մտնում է գործը դատաքննության նախապատրաստելու փուլի շրջանակներում իրականացվող դատավարական գործողությունների շրջանակի մեջ և կանխորոշում է գործը դատաքննության նախապատրաստելուն ուղղված դատարանի պարտականությունները, ապա վերաքննիչ վարույթի պարագայում վիճակն այլ է: Վերաքննիչ դատարանը բողոքի օրինակները գործին մասնակցող անձանց ուղարկելու պարտականություն չի կրում, այդ գործողությունն իրականացնում է վերաքննիչ բողոք բերողը, ընդ որում, մինչև վերաքննիչ վարույթի հարուցումը: ՔԴ-Օ 93-րդ հոդվածի համաձայն՝ դատարանը պատասխանողին պատշաճ ձևով ուղարկում է հայցադիմումի և դրան կից փաստաթղթերի պատճենները, ինչպես նաև նախազգուշացնում է հայցադիմումին պատասխան ներկայացնելու անհրաժեշտության և պատասխան չներկայացնելու՝ օրենքով նախատեսված իրավական հետևանքների մասին: Հետևում է, որ հայցադիմումի և կից փաստաթղթերի պատճենները պատասխանողին ուղարկելը գործը դատաքննության նախապատրաստելուն ուղղված դատավարական գործողություն է, քանի որ նախապատրաստական փուլը սկսվում է հայցադիմումը վարույթ ընդունելուց հետո, երբ գործի արդյունավետ քննությունն ապահովելու նպատակով դատարանը ձեռնամուխ է լինում գործը դատաքննության նախապատրաստելուն (ՔԴ-Օ հոդվ.149⁵):

Հարուցված վերաքննության շրջանակներից դուրս է իրականացվում նաև գործին մասնակցող անձի կողմից վերաքննիչ բողոքի պատասխան ուղարկելը: Այսպես, ՔԴ-Օ 214-րդ հոդվածի 1-ին մասը սահմանում է, որ վերաքննիչ բողոքը վարույթ ընդունելու մասին որոշումը պետք է կայացվի վերաքննիչ բողոք բերելու վերջնաժամկետը լրանալուց հետո ոչ ուշ, քան մեկամսյա ժամկետում: Գործին մասնակցող անձը վերաքննիչ բողոքի պատասխան ներկայացնելու իրավունք ունի բողոքի պատճեն ստանալու օրվանից՝ երկշաբաթյա ժամկետում: Ստացվում է, որ այս դատավարական գործողությունը ևս կատարվում է մինչև վերաքննիչ վարույթի հարուցումը: Ընդ որում, վերաքննիչ բողոքի պատասխան ներկայացնելու իրավունքի իրականացումը տարբերվում է թե՛ առաջին ատյանի դատարանում իրականացվող վարույթի շրջանակներում հայցադիմումի պատասխան ներկայացնելու պարտականության, թե՛ վճռաբեկ ատյանում

բողոքի պատասխան ներկայացնելու իրավունքի իրականացումից: Այսպես, ՔԴ-Օ 95-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ պատասխանողը պարտավոր է հայցադիմումը վարույթ ընդունելու մասին որոշումը ստանալուց հետո՝ երկշաբաթյա ժամկետում, դատարան ուղարկել հայցադիմումի պատասխան: Հայցադիմումի պատասխան ներկայացնելը միանշանակ գործը դատաքննության նախապատրաստելու փուլի շրջանակներում գործի քննության արդյունավետության բարձրացմանն ուղղված դատավարական գործողություն է: Ի տարբերություն հայցադիմումի պատասխանի՝ վերաքննիչ բողոքի պատասխան ներկայացնելը.

- իրականացվում է մինչև բողոքը վարույթ ընդունելու մասին որոշման կայացումը,
- վերաքննիչ բողոքի պատասխան ներկայացնելը գործին մասնակցող անձի իրավունքն է, այլ ոչ պարտականությունը,
- օրենքը վերաքննիչ բողոքի պատասխան չներկայացնելու համար բացասական դատավարական հետևանքների առաջացման հնարավորություն չի նախատեսում:

ՔԴ-Օ 235-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ գործին մասնակցող անձը, ստանալով վճռաբեկ բողոքի պատճենը, մինչև գործի քննությունն իրավունք ունի իր պատասխանն ուղարկելու վճռաբեկ դատարան և գործին մասնակցող այլ անձանց: Ստացվում է, որ գործին մասնակցող անձը կարող է վճռաբեկ բողոքի պատասխան ներկայացնել մինչև դատարանի կողմից գործի քննությունն սկսելը՝ վճռաբեկ բողոքը վարույթ ընդունելու մասին որոշում կայացնելուց հետո կամ մինչև նման որոշման կայացումը:

Այսպիսով, ընդունելով այն հանգամանքը, որ վերաքննիչ բողոքի պատճենը գործին մասնակցող անձանց և դատական ակտը կայացրած դատարանին ուղարկելը, ինչպես նաև վերաքննիչ բողոքի պատասխան ներկայացնելը կատարվում են մինչև վերաքննիչ դատարանի կողմից բողոքը վարույթ ընդունելու մասին որոշում կայացնելը, կարող ենք արձանագրել, որ դրանք որոշակիորեն ուղղված են նաև վերաքննիչ վարույթի նախապատրաստմանը: Այսպես, մինչև դատական ակտի բուն վերաքննությունը վերաքննիչ դատարանը լիարժեք հնարավորություն է ունենում հստակ որոշել դատական ակտի վերանայման սահմանները, բողոքի և պատասխանի հիմքերն ու հիմնավորումները, գործով պարզման ենթակա և բողոքի քննության

համար էական նշանակություն ունեցող փաստերի շրջանակը, նյութական և դատավարական իրավունքի նորմերի խախտումները գնահատելու համար անհրաժեշտ իրավական ակտերի շրջանակը, ինչն աներկբայորեն վկայում է դատական վերանայումն արդյունավետ իրականացնելու և բողոքարկված դատական ակտը վերաքննության նախապատրաստելու շրջանակներում կատարվող գործողությունների մասին:

Ի տարբերություն առաջին ատյանի դատարանի՝ վերաքննիչ դատարանն օժտված չէ նախնական դատական նիստ հրավիրելու իրավասությամբ: Իրավաբանական գրականությունում, սակայն, վերաքննության փուլում նախնական դատական նիստ հրավիրելու հարցը բանավիճային է: Այսպես, օրինակ, մի շարք հեղինակների կարծիքով վերաքննիչ վարույթում նախնական դատական նիստ հրավիրվել չի կարող, քանի որ նախնական դատական նիստի ինստիտուտը չի հարաբերակցվում վերաքննության փուլի խնդիրների հետ⁶: Որոշ հեղինակներ էլ կարծում են, որ վերաքննության փուլում ոչ միայն կարող է նախնական դատական նիստ հրավիրվել, այլև անհրաժեշտ է օրենսդրորեն ամրագրել այդ հնարավորությունը⁷: Մեր կարծիքով, վերաքննության փուլում նախնական դատական նիստ հրավիրելու հնարավորությունը ևս պետք է դիտարկել՝ հաշվի առնելով վերաքննության տեսակը: Այսպես, լրիվ վերաքննության դեպքում, երբ վերաքննիչ դատարանը գործի հանգամանքները հետազոտում է լրիվ ծավալով, իրականացնում է գործի նոր՝ կրկնակի, դատական քննություն, նախնական դատական նիստ հրավիրելն ուղղակի անհրաժեշտություն է: Մինչդեռ ոչ լրիվ վերաքննության դեպքում, երբ վերաքննիչ ատյանը դատական ակտը վերանայում է առաջին ատյանի դատարանում հետազոտված գործի փաստական հանգամանքների հիման վրա, դատավարությունը հիմնականում ընթանում է գրավոր, նոր փաստեր և ապացույցներ չեն ընդունվում, նախնական դատական նիստ հրավիրելու անհրաժեշտությունը բացակայում է:

Միևնույն ժամանակ, հարկ ենք համարում քննարկել վերաքննության նախապատրաստական մասում գործի վարույթն ավարտելու հնարավորությունը: Այսպես, ՔԴ-Օ-ի 215-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ վերաքննիչ բողոք բերած անձն իրավունք ունի հետ վերցնելու բողոքը, մինչև վերաքննիչ դատարանը սկսի գործի քննությունը:

ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹՅՈՒՆ

Նույն հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ եթե վերաքննիչ բողոքն ընդունված է վարույթ, ապա բողոքը հետ վերցնելու դեպքում դատարանը կայացնում է որոշում վերաքննիչ վարույթը կարճելու մասին, եթե վճիռը չեն բողոքարկել այլ անձինք: Եթե վճիռը բողոքարկել են այլ անձինք, ապա վերաքննիչ վարույթը կարճվում է միայն տվյալ բողոքի մասով: Նշված հոդվածի տրամաբանությունից հետևում է, որ օրենսդիրը վերաքննության նախապատրաստական մասում առանց բողոքն, ըստ էության, քննելու գործի վարույթն ավարտելու հնարավորություն նախատեսել է միայն վերաքննիչ բողոքը վարույթ ընդունելուց հետո այն հետ վերցնելու դեպքում: Մեր կարծիքով, օրենսդրական այս կարգավորումը վերաքննիչ ատյանում դատավարությունն անհարկի չծանրաբեռնելու նպատակ է հետապնդում և բխում է դատավարական խնայողության սկզբունքի բովանդակությունից, արդարադատության արդյունավետության շահերից, քանի որ նշված հիմքի առկայություն պարագայում բուն վերաքննության փուլին անցնելը դառնում է իմաստագուրկ: Միևնույն ժամանակ, գտնում ենք, որ հոդվածի շարադրանքը թերի է այն առումով, որ չի կարգավորել նման հիմքի ի հայտ գալու դեպքում վերաքննիչ վարույթը կարճելու ընթացակարգը: Կարծում ենք, որ վերաքննիչ բողոքը վարույթ ընդունելուց հետո բողոքը հետ վերցնելու մասին դիմում ստացվելու դեպքում դատական կազմում ընդգրկված դատավորները, առանց դատական նիստ հրավիրելու, պետք է ծանոթանան դիմումին (նշված պահանջը բխում է գործերի քննության անմիջականության սկզբունքից), և դիմումը ստացվելու օրվանից ոչ ուշ, քան եռօրյա ժամկետում վերաքննիչ դատարանը պետք է կայացնի վերաքննիչ վարույթը կարճելու մասին որոշում:

Ուստի, առաջարկում ենք ՔԳՕ-ի 215-րդ հոդվածի 2-րդ մասը շարադրել հետևյալ բովանդակությամբ. «Եթե վերաքննիչ բողոքն ընդունված է վարույթ, ապա բողոքը հետ վերցնելու մասին դիմում ներկայացվելու դեպքում դատական կազմում ընդգրկված դատավորները ծանոթանում են դիմումին, և ոչ ուշ, քան դիմումը ստացվելու պահից եռօրյա ժամկետում վերաքննիչ դատարանը կայացնում է վերաքննիչ վարույթը կարճելու մասին որոշում: Եթե վճիռը բողոքարկել են այլ անձինք, ապա վերաքննիչ վարույթը կարճվում է միայն տվյալ բողոքի մասով»:

Ընդհանրացնելով վերոգրյալը՝ կարող ենք

ասել, որ բողոքը վերաքննության նախապատրաստելուն միտված դատավարական գործողությունների կատարումն ուղղակիորեն նախատեսված է դատավարության օրենքով, բխում է դրա բովանդակությունից, ուղղված է բողոքի ճիշտ և արդյունավետ քննությանը, ինչպես նաև գործին մասնակցող անձանց դատավարական իրավունքների ապահովմանը: Միևնույն ժամանակ, ողջամիտ ժամկետում գործի քննության իրավունքի, անմիջականության սկզբունքի ապահովման, արդարադատության արդյունավետության բարձրացման նկատառումներով առաջարկում ենք հետևյալ օրենսդրական փոփոխությունները.

- ՔԳՕ 215-րդ հոդվածի 2-րդ մասն անհրաժեշտ է վերաշարադրել հետևյալ բովանդակությամբ. «Եթե վերաքննիչ բողոքն ընդունված է վարույթ, ապա բողոքը հետ վերցնելու մասին դիմում ներկայացվելու դեպքում դատական կազմում ընդգրկված դատավորները ծանոթանում են դիմումին, և ոչ ուշ, քան դիմումը ստացվելու պահից եռօրյա ժամկետում վերաքննիչ դատարանը կայացնում է վերաքննիչ վարույթը կարճելու մասին որոշում: Եթե վճիռը բողոքարկել են այլ անձինք, ապա վերաքննիչ վարույթը կարճվում է միայն տվյալ բողոքի մասով»:

- ՔԳՕ 217-րդ հոդվածի 3-րդ մասն անհրաժեշտ է վերաշարադրել հետևյալ խմբագրությամբ. «Վերաքննիչ բողոքը վարույթ ընդունելուց հետո վերաքննիչ դատարանի դատական կազմի դատավորները ծանոթանում են վերաքննիչ բողոքին, բողոքի պատասխան ներկայացվելու դեպքում՝ պատասխանին, ինչպես նաև գործի նյութերին»:

- ՔԳՕ 218-րդ հոդվածը պետք ունենա հետևյալ բովանդակությունը. «Գործին մասնակցող անձինք իրավունք ունեն ներկա գտնվելու վերաքննիչ դատարանի նիստին: Բացատրություններ տալու անհրաժեշտության դեպքում գործին մասնակցող անձինք կարող են կանչվել վերաքննիչ դատարանի նիստին: Գործին մասնակցող անձինք պատշաճ ձևով ծանուցվում են դատական նիստի վայրի և ժամանակի մասին, սակայն նրանց չներկայանալն արգելք չէ գործի քննության համար»:

¹ Տե՛ս Հովհաննիսյան Վ.Վ. Վերաքննության կարգով դատական ակտերի վերանայման հիմնախնդիրները քաղաքացիական դատավարությունում (ի.գ.թ., դոցենտ Ս.Գ. Մեղրյանի խմբագրությամբ): Երևան, ԵՊՀ հրատարակչություն, 2013, էջ 183:

² Տե՛ս Կարասա Վ.Վ. Вопросы апелляции в гражданском процессе. Дисс. к.ю.н., Саратов, 2005, 23-24:

³ Տե՛ս ՀՕ-135-Ն, ՀՀՊՏ 2007.04.18/20(544), 21.02.2007:

⁴ Տե՛ս ՀՕ-179-Ն, ՀՀՊՏ N27(551), 30.05.07: ՀՕ-204-Ն, ՀՀՊՏ N 53(577), 31.10.07: ՀՕ-269-Ն, ՀՀՊՏ N64 (588), 19.12.07: ՀՕ-277-Ն, ՀՀՊՏ N66(590), 26.12.07:

⁵ Տե՛ս Բазаров Б. При апелляции возможно нарушение принципа состязательности // Российская юстиция. 2002. N 3. С. 42.

⁶ Տե՛ս Закирова Д.И. Подготовка гражданских дел к судебному разбирательству. Диссертация канд. юрид. наук, Москва, 2009, С. 157: Шакирьянов Р.В. Проверка решений мировых судей по гражданским делам в апелляционном порядке. Казань, 2007, С. 41, 44.

⁷ Տե՛ս Алискеров М.А. Предварительное судебное заседание в апелляционном производстве // Современное право. 2009. N 2 /СПС Гарант.

РЕЗЮМЕ

Основные задачи рассмотрения апелляционным порядком судебного акта в гражданском процессе в РА

Право судебной защиты предполагает не только возможность обращения в суд с требованием защиты и восстановления нарушенных или оспариваемых прав, но и законом гарантированную возможность апелляции судебных актов. Следовательно, правовая система РА для осуществления права апелляции судебных актов должна содержать соответствующие правила, из коих пересмотр судебных актов апелляционным путем (апелляционный процесс).

Полноценное осуществление апелляционного процесса и продуктивный пересмотр судебных актов апелляционным порядком- невозможно провести без определенных подготовительных действий, следовательно, апелляционный процесс, условно распределив на части, обязательно необходимо отделить подготовительную часть как важнейший элемент апелляционного процесса, который одновременно является юридической гарантией для личности в разумных сроках рассмотрения дела и обеспечения эффективности правосудия.

В статье автором подробно рассмотрены цель, задачи подготовительной части апелляционного процесса, их рамки по типу апелляции, процедурные действия, направленные на решения задач возможность в процессе апелляции проведения предварительного заседания и завершения апелляционного процесса. В результате рассмотрения были представлены предложения об изменениях в законодательстве.

SUMMARY

The problems of the preparation of appeal procedure review of judicial acts in the civil procedure of RA

Judicial protection rights are presumed not only the right to present the claim to the Court of violated or challenged law protection and restoration, but also an opportunity guaranteed access to appeal court acts. Therefore, the legal system of republic of Armenia must be contained the necessary mechanisms of implementation of the right to judicial appeal, one of that ways is the review of the judicial appeal procedure.

The full implementation of the protest of appeal and the effective judicial review of an appeal procedure is impossible, consequently the Appeal proceedings conditionally parcel in to the parts, necessarily need to separate part of the preparations` as an integral element of this proceeding, which simultaneously is a review of the person's right to trial within a reasonable time and the right to effective legal guarantees of justice.

Article were examined in detail by the author in the preparation of the appeal proceedings, problems, the definition by type of appeal, issues of procedural steps, review the preliminary stage of the proceedings the court session and complete the feature. During the survey were submitted the recommendations of legislative changes.